

การวิเคราะห์ผลงานจิตรกรรมที่สะท้อนความเป็นอีสาน ของอาจารย์ไพโรจน์ สโมสร

Analysis Art Portfolio Painting Reflecting the Northeast of AjanPairoj Samosorn

คิตธีรรา สโมสร (Sittera Samosorn)^{1*} ดร.นิยม วงศ์พงษ์คำ (Dr.Niyom Wongpongkum)**

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติและผลงานของอาจารย์ไพโรจน์ สโมสร และศึกษาผลงานจิตรกรรมของอาจารย์ไพโรจน์ สโมสรที่สะท้อนความเป็นอีสาน วิจัยโดยการสังเกตงานและสัมภาษณ์นักวิชาการ มีผู้เชี่ยวชาญทางด้านศิลปะคัดเลือกผลงาน 15 ภาพ ที่สะท้อนความเป็นอีสาน แบ่งเป็น 1) ภาพเหมือนจริง (Realistic) 10 ภาพ เป็นภาพวาดเส้น (Drawing) 5 ภาพ และภาพจิตรกรรม (Painting) 5 ภาพ 2) ภาพกึ่งนามธรรม (Semi Abstract) เป็นภาพจิตรกรรม 5 ภาพ ใช้แบบสอบถามแบบปลายเปิด สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านศิลปะใน 5 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านเนื้อหา (2) ด้านรูปแบบ (3) ด้านเทคนิค (4) ด้านคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ และ (5) ความคิดเห็นต่อผลงานที่สะท้อนความเป็นอีสาน จากการวิจัยพบว่า อาจารย์ไพโรจน์ สโมสร เกิดที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้รับการปลูกฝังและซึมซับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมมาตั้งแต่เด็ก คุณพ่อเป็นครูช่างถม เป็นลูกศิษย์รุ่นสุดท้ายของศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี อาจารย์เป็นคนต่างถิ่นที่ย้ายมาอยู่ในอีสาน เป็นนักวิชาการผู้มีความรู้เรื่องศิลปวัฒนธรรมอีสาน นักวิจารณ์ศิลปะ นักวิจัย นักอนุรักษ์ เป็นครูศิลปะสอนตั้งแต่ชั้นเรียนอนุบาลจนถึงระดับอุดมศึกษา สร้างสรรค์ผลงานศิลปะ เข้าหาความงามในผืนดินอีสานที่ไม่เคยเห็นมาก่อนในถิ่นเกิด อาจสรุปได้ว่าผลงานของอาจารย์ไพโรจน์มี 2 ลักษณะคือ 1) ผลงานลักษณะเหมือนจริง เป็นการสะท้อนแบบตรงไปตรงมา จากการเดินทาง 2) ผลงานกึ่งนามธรรม ซึ่งจะต้องตีความ จากภาพจิตรกรรม มีสัญลักษณ์สะท้อนความเป็นอีสานอย่างชัดเจน จำแนกได้เป็น 5 ประเภท ได้แก่ 1) สถาปัตยกรรม 2) คติ ความเชื่อ 3) ธรรมชาติ 4) เครื่องมือ เครื่องใช้ 5) วิถีชีวิตของคนอีสาน ภาพจิตรกรรมของอาจารย์ไพโรจน์ มีความเป็นสุนทรียศาสตร์ สวยงาม รู้ได้ด้วยผัสสะ สุนทรียธาตุ ล้วนมีคุณค่า นอกจากความงามของภาพแล้วยังสะท้อนถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมอีสานได้อย่างชัดเจน เป็นภาพประวัติศาสตร์ นอกจากนี้ยังได้แฝงไว้ซึ่งแนวคิด จินตนาการ สัญลักษณ์ที่สะท้อนความเป็นอีสานในผลงานภาพจิตรกรรม เช่น พญานาค ชนหมากเบ็ง นกควน เป็นต้น

ABSTRACT

This research principally focuses on AjanPairoj Samosorn's biography and his paintings. Fifteen paintings, with the reflection of social values and northeast cultures, were selected to be a sample of the study: 10 realistic works, including 5 drawings and 5 paint-

¹ Correspondent author: ssitte@kku.ac.th

* นักศึกษา หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยศิลปะและวัฒนธรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

** รองศาสตราจารย์ สาขาวิชาวิจัยศิลปะและวัฒนธรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ings, and 5 semi abstract works. The open-ended questions were used to interview five experts in different aspects which are content, style, technique, aesthetic value, and comment on the arts that reflect Isan spirit. The findings found that AjanPiroj Samosorn was born in Nakhon Si Thammarat province, south of Thailand, where cultivated and profound his cultural preservation. He was the last generation student of Professor Silp Perasri. He later moved to live in Isan and become an expert in Isan art and culture, art critic, researcher, conservator, and teacher. He taught all levels of the learners, kinder garden to university. He expressed the unseen gorgeousness of Isan culture through his arts even though Isan is not his hometown. It can be concluded that there were two genres of works 1) realistic works, reflect straightforward from his travels, and 2) semi abstract works, the interpretation from Isan spirit in five aspects: 1) architecture, 2) belief, 3) nature, 4) instruments and 5) lifestyle of Isan people. AjanPiroj's paintings are masterwork in the aesthetic senses with all valuable elements as historical scenes, concealed with ideas, imaginations, and symbols that reflect Isan spirit such as Naga King, Khan Mak Beng, Nok Khuan and so on.

คำสำคัญ: จิตรกรรม สังคมและวัฒนธรรม อีสาน ไพโรจน์ สโมสร

Keywords: Painting, Isan social value and culture, Pairoj Samosorn

บทนำ

อีสานเป็นดินแดนอารยธรรม มีนักวิชาการ นักวิจัยทำการศึกษาค้นคว้าศิลปะอีสานมากมาย บุคคลที่มีบทบาทสำคัญ ครู ปราชญ์ ครู อาจารย์ นักวิชาการ ศิลปินอิสระ อันเป็นที่เคารพนับถือ และเป็นที่ยอมรับของวงการศิลปะในภาคอีสานและประเทศไทย บุคคลเหล่านี้ได้แก่ อาจารย์ทวี รัชนิกร อาจารย์โชคชัย ตักโพธิ์ อาจารย์บุญหมั่น คำสะอาด อาจารย์รุ่ง ธีระพิจิตร อาจารย์ธีระวัฒน์ คณะมะ อาจารย์นันทวรรณ จันทนะพะสิน เป็นต้น ท่านเหล่านี้เป็นตัวอย่างของนักปฏิบัติ และนักวิชาการทางด้านศิลปะอย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อาจารย์ไพโรจน์ สโมสร อาจารย์คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ท่านเป็นนักสำรวจ จิตรกรรมฝาผนังทั่วภาคอีสาน นักวิจารณ์ศิลปะที่มีผลงานทรงคุณค่า เป็นศิลปินที่มีผลงานทางด้านวาดเส้นจิตรกรรมมากมาย อาจารย์ไพโรจน์ สโมสร เป็นบุคคลที่ทำให้คนอีสานได้มองเห็นความสำคัญของศิลปะอีสาน ผลการสำรวจจิตรกรรมฝาผนังทั่วภาคอีสานของอาจารย์ไพโรจน์ สโมสร ส่งผลต่อวงการ

ศิลปะในเชิงวิชาการ การศึกษา การอนุรักษ์และการพัฒนาต่อ เกิดผลผลิตอย่างมากมาย ทั้งนักศึกษาที่ก้าวไปสู่ศิลปิน นักวิชาการ ครู อาจารย์รุ่นใหม่ได้ความรู้ วงการศิลปะก็ค่อยเจริญเติบโตจากเมล็ดพันธ์ที่ฝังงอกของท่าน [1] “อาจารย์มีฝีมือด้านวาดเส้นที่เป็นเลิศจนแวดวงศิลปินวาดเส้นด้วยกันยกย่องว่าเป็น ปุชณีย์บุคคลแห่งวงการศิลปะวาดเส้นดินสอบนกระดาษ” [2]

นอกจากนั้นแล้วอาจารย์ไพโรจน์ ยังเป็นผู้ร่วมก่อตั้งคณะศิลปกรรมศาสตร์ และรับราชการต่อมา จนวาระเกษียณอายุราชการ เมื่อพุทธศักราช 2542 ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ถือเป็นผู้ที่ให้ความสำคัญต่อการทำบำรุงและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของอีสานอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าท่านถือกำเนิดจากแดนใต้ แต่เมื่อมาใช้ชีวิตในอีสานคุณค่าที่มีอยู่ทำให้ห่วงแหนรักษาค่านี้อย่างตลอดมา จึงทำให้ท่านได้รับทุนสนับสนุนจากมูลนิธิโตโยต้าให้ออกสำรวจศึกษาค้นคว้าภาพจิตรกรรมฝาผนังอีสานและได้จัดพิมพ์เป็นรูปเล่มที่ถือเป็นหนังสือประวัติศาสตร์ศิลปะอีสานอันทรงคุณค่ายิ่ง อาจารย์เป็นผู้ที่มีวาทะและวรรณศิลป์อันงดงาม

ประกอบกับวิสัยทัศน์ทางทัศนศิลป์ ข้อเขียนบทความ
บทวิจารณ์ทางศิลปะ

ศิลปะเป็นผลงานสร้างสรรค์ที่อาจารย์กระทำ
มาโดยตลอด อาจารย์นิยมการเขียนภาพลายเส้น
สีน้ำ ภาพทิวทัศน์และภาพคุณค่าความงามทาง
อารยธรรมอีสานเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์
มาโดยตลอด ผลงานเหล่านั้นเสมือนเป็นผู้ชี้แนะให้
ทุกคนได้เล็งเห็นคุณค่าศิลปวัฒนธรรมที่ลึกซึ้งถึงจิต
วิญญาณรากเหง้าบรรพบุรุษ ได้รับเชิญเป็นตัวแทน
ศิลปินไทยนำผลงานจัดแสดงและบรรยายทางศิลปะ
ทั้งในและต่างประเทศเพื่อถ่ายทอดประสบการณ์และ
ความรู้แก่ผู้สนใจโดยทั่วไป เป็นผู้ดำรงตนและดำเนิน
ชีวิตอย่างมีคุณค่ามีคุณสมบัติเพียบพร้อมในความ
เป็นศิลปินที่ดีงามเป็นแบบอย่างที่ดีแก่อนุชนรุ่นหลัง
ให้ได้จดจำจารึกและประกอบคุณความดีตามแบบ
อย่างเช่นนี้ตลอดไป จากคำประกาศเกียรติคุณหอศิลป์
วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่นมีมติอนุมัติและขอ
ประกาศเกียรติคุณให้นายไพโรจน์ สโมสร เป็นศิลปินดี
เด่นอีสานสาขาทัศนศิลป์ (จิตรกรรม) ครั้งที่ 1 ประจำปี
พุทธศักราช 2545 และได้มอบโล่เกียรติคุณไว้เป็น
เกียรติประวัติสืบไป [3]

นอกจากนี้อาจารย์ไพโรจน์ สโมสร ยังได้รับ
รางวัลศิษย์เก่าดีเด่น มหาวิทยาลัยศิลปากร ประจำปี
พ.ศ. 2547 และรางวัลศิลปินร่วมสมัย จังหวัดขอนแก่น
พ.ศ. 2548 นอกจากผลงานด้านการวิจัยและการวาด
ภาพแล้ว อาจารย์นิยมการถ่ายภาพ ทั้งภาพโดยใช้
ฟิล์มเนกาทีฟ ฟิล์มสไลด์ และภาพดิจิทัล ซึ่งเปลี่ยน
ความนิยมไปตามยุคสมัย ภาพส่วนใหญ่เป็นภาพวิถี
ชีวิตของคนอีสาน รวมทั้งสถาปัตยกรรม วัฒนธรรม
ต่างๆ โดยมีสมุดบันทึกการเดินทางทั้งเล่มเล็กและ
เล่มใหญ่ประกอบการเดินทางด้วย

หลังจากเกษียณอายุราชการ ในปี พ.ศ.
2542 อาจารย์มีเวลาเต็มทีในการสร้างสรรค์ผลงาน
ทางด้านจิตรกรรม ได้ร่วมแสดงผลงานจิตรกรรม
เป็นระยะๆ งานนิทรรศการครั้งสำคัญ เช่น มหกรรม
นิทรรศการ 10 ศิลปินไทย ณ นครลอสแอนเจลิส

ประเทศสหรัฐอเมริกา พ.ศ. 2540 และนิทรรศการ
เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป์ กรุงเทพฯ
และหลังจากที่อาจารย์ไพโรจน์เสียชีวิตเมื่อวันที่ 18
สิงหาคม พ.ศ. 2551 กระทรวงวัฒนธรรมได้จัดงาน
The Art of Drawing นิทรรศการงานวาดเส้นเชิดชู
เกียรติอาจารย์ไพโรจน์ สโมสร ณ พิพิธภัณฑ์สถาน
แห่งชาติ หอศิลป์ ถนนเจ้าฟ้า กรุงเทพมหานคร และ
สัญจรไปยัง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต
ปัตตานี และหอศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผลงานศิลปะทั้งหมดยังคงเก็บรักษาไว้ที่บ้านของท่าน
ที่สำคัญคือมีผลงานของอาจารย์หลายชิ้นที่ยังไม่มี
การเผยแพร่ และหากไม่มีการจัดการผลงานอาจ
สูญสลายเสื่อมสภาพไปตามกาลเวลา จากสภาพปัญหา
ดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาประวัติและผลงาน
โดยคัดเลือกเฉพาะผลงานจิตรกรรมที่สะท้อนความ
เป็นอีสาน ผ่านกระบวนการวิเคราะห์ผลงาน สะท้อน
ด้านสังคม และศิลปวัฒนธรรมอีสาน การศึกษา
ดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อแวดวงศิลปะ และ
ถือเป็นการสืบทอดผลงานของท่านต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติและผลงานของอาจารย์
ไพโรจน์ สโมสร
2. เพื่อศึกษาผลงานจิตรกรรมของอาจารย์
ไพโรจน์ สโมสรที่สะท้อนความเป็นอีสาน

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้วางแนวทางและวิธีการดำเนินการ
วิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีการดำเนินการ
วิจัย ดังนี้

1. เก็บรวบรวมข้อมูลประวัติและผลงานของ
อาจารย์ไพโรจน์ สโมสร โดยแยกหมวดหมู่ประเภท
2. การสังเกตงาน คัดเลือกและวิเคราะห์ผล
งานที่สะท้อนความเป็นอีสาน โดยผู้เชี่ยวชาญทางด้าน
ศิลปะ

3. การสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถามแบบปลายเปิด สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านศิลปะ ได้แก่ อาจารย์จรูญ บุญสวน อาจารย์ผ่อง ช่งกิ่ง ศาสตราจารย์เกียรติคุณพิษณุ ศุภนิมิตร ผู้ช่วยศาสตราจารย์คณศ ศิลสัตย์ และอาจารย์โชคชัย ตักโพธิ์ โดยวิเคราะห์ผลงานจิตรกรรมทางด้านศิลปะใน 4 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านเนื้อหา (2) ด้านรูปแบบ (3) ด้านเทคนิค (4) ด้านคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ และความคิดเห็นต่อผลงานที่สะท้อนความเป็นอีสาน

ผลการวิจัย

ประวัติ

อาจารย์ไพโรจน์ สโมสร เกิดที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้รับการปลูกฝังและซึมซับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมมาตั้งแต่เล็ก คุณพ่อเป็นครูช่างถม อาจารย์ศึกษาชั้นมัธยมที่โรงเรียนเบญจมราชูทิศจังหวัดนครศรีธรรมราช จากนั้นเดินทางไปศึกษาต่อ ณ โรงเรียนศิลปศึกษา กรุงเทพมหานคร และศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาศิลปบัณฑิต (จิตรกรรม) มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพมหานคร เป็นลูกศิษย์รุ่นสุดท้ายของศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี เป็นเพื่อนร่วมรุ่นกับ จรูญ บุญสวน และถวัลย์ ดัชนี (ภาพที่ 1) หลังจากสำเร็จการศึกษาในปี พ.ศ. 2506 เข้ารับราชการในตำแหน่งอาจารย์โรงเรียนเพาะช่าง เปิดสอนวิชาองค์ประกอบศิลป์ จิตรกรรม กายวิภาค และ Drawing จากนั้น ดร.สายสุรี จุติกุล เป็นผู้ทาบทามให้อาจารย์ไพโรจน์โอนย้ายไปมหาวิทยาลัยขอนแก่น ซึ่งในขณะนั้นยังขาดครูสอนศิลปะ ท่านเป็นครูศิลปะโรงเรียนสาธิต เมื่อ พ.ศ. 2512 และเปิดสอนวิชาศิลปะนิยมในคณะศึกษาศาสตร์ และโอนย้ายไปอยู่ภาควิชามนุษยศาสตร์ ในปี พ.ศ. 2523 อาจารย์สอนและเขียนบทความวิชาการลงหนังสือพิมพ์และนิตยสารต่างๆ มากมาย และได้รับทุนมูลนิธิ J SPS ประเทศญี่ปุ่น เพื่อศึกษาดูงานพิพิธภัณฑ์ศิลปะ ณ ประเทศญี่ปุ่น พ.ศ. 2537 โอนย้ายมาเป็นหัวหน้าสาขาวิชาจิตรกรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ จวบจนเกษียณอายุราชการ

อาจารย์ไพโรจน์ ได้ดำเนินรอยตามศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ด้วยการเป็นครูที่ดี เป็นนักวิจารณ์ศิลปะ นักวิจัย นักอนุรักษ์ นำแบบอย่าง วิธีการสอนของท่าน ถ่ายทอดสู่ลูกศิษย์ การออกเดินทางไปยังหมู่บ้านต่างๆ เพื่อเก็บข้อมูล สอบถามผู้รู้ และค้นคว้าเพื่อหาคำตอบ จนเป็นนักวิชาการผู้มีความรู้เรื่องศิลปวัฒนธรรมอีสาน ดังเช่นเมื่อครั้ง ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี นำอาจารย์ไพโรจน์ซึ่งเป็นคนไทยชมความงามของศิลปะไทย แล้วพร่ำบ่นให้ช่วยกันดูแลรักษาทรัพย์สินของตัวเอง และได้มีคุณค่าเฉพาะของคนไทยเท่านั้น แต่เป็นสมบัติทางศิลปวัฒนธรรมอันล้ำค่าของโลก คำคมที่ท่านศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ฝากไว้ให้ศิษย์ เป็นยาวนานเอกในการทำงานอย่างไม่หยุดหย่อนคือ “พรุ่งนี้ก็สายเสียแล้ว”

ผลงาน

แบ่งผลงานของอาจารย์ไพโรจน์ สโมสร เป็น 5 ประเภท 1) ภาพจิตรกรรม 2) บทความ 3) การวิจัยและงานวิชาการ 4) ภาพถ่าย 5) สมุดบันทึกและสมุดสเก็ตซ์ภาพ

ผลงานจิตรกรรมของอาจารย์ไพโรจน์ สโมสร แบ่งได้เป็น 3 ยุค คือ

- 1) ยุคที่ 1 พ.ศ.2501 – 2513 สมัยศึกษาปริญญาตรี ณ มหาวิทยาลัยศิลปากร และรับราชการ ณ โรงเรียนเพาะช่าง กรุงเทพมหานคร (ภาพที่ 2)
- 2) ยุคที่ 2 พ.ศ.2513 – 2542 สมัยรับราชการ ณ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น (ภาพที่ 3)
- 3) ยุคที่ 3 พ.ศ.2542 – 2551 หลังเกษียณอายุราชการ (ภาพที่ 4)

คัดเลือกและวิเคราะห์ผลงานจิตรกรรมที่สะท้อนความเป็นอีสาน โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์คณศ ศิลสัตย์ อาจารย์สายทัศนศิลป์ (จิตรกรรม) คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านศิลปะ เป็นศิลปินและชำนาญในด้านจิตรกรรม ได้แนะนำในการคัดเลือกผลงาน 15 ภาพที่สะท้อนความเป็นอีสาน แบ่งเป็น

- 1) ภาพเหมือนจริง (Realistic) 10 ภาพ เป็นภาพวาดเส้น (Drawing) จำนวน 5 ภาพ และภาพ

จิตรกรรม (Painting) จำนวน 5 ภาพ (ภาพที่ 5-6)

2) ภาพกึ่งนามธรรม (Semi Abstract) เป็นภาพจิตรกรรม จำนวน 5 ภาพ (ภาพที่ 7)

จากการวิเคราะห์ผลงานภาพจิตรกรรม โดยนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญในงานศิลปะ ผลงานที่สะท้อนความเป็นอีสาน สรุปได้ดังนี้

(1) ด้านเนื้อหา

จากผลงานภาพจิตรกรรมของอาจารย์ไพโรจน์ สโมสร จำนวน 15 ผลงาน ภาพเขียนของอาจารย์สะท้อนวิถีชีวิตอีสาน อาจารย์เห็นคุณค่าของความเป็นอีสาน ถ่ายทอดความประทับใจและเป็นการบันทึกภาพประวัติศาสตร์ผ่านภาพสถาปัตยกรรมอีสานแฝงไว้ซึ่งคติ ความเชื่อของคนอีสาน เช่น ภาพพระธาตุขามแก่น ซึ่งสถาปนาขึ้นที่บ้านอีสาน สามารถถ่ายทอดเอกลักษณ์ ออกมาเป็นปัจเจกภาพ พระธาตุในอีสานทั่วไปเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมศิลปกรรมล้านช้างผสมผสานกับศิลปะพื้นถิ่น ภายในบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ภาพ “ธาตุ” และ “พระธาตุ” เป็นภาษาถิ่นของภาคอีสานที่ใช้เรียกอนุสาวรีย์หรือสิ่งก่อสร้างเพื่อบรรจุอัฐิธาตุของผู้วายชนม์ มีความหมายอย่างเดียวกับ “เจดีย์” หรือ “สถูป” โดยทั่วไปวัดในอิสานนิยมปักธาตุไม้ไว้ริมรั้วทั้งสี่ทิศ ภาพอุโบสถหรือโบสถ์ที่ชาวอีสานเรียกว่าลัม เป็นที่ประชุมสงฆ์ ทำสังฆกรรมโดยตรงไม่ปะปนกับฆราวาส มักสร้างไว้ข้างนอกหรือมุมกำแพงในบริเวณพระเจดีย์วิหาร การที่โบสถ์มีขนาดเล็ก แสดงว่าในสมัยก่อนพระภิกษุยังมีน้อย [4] อยู่ในเขตพุทธาวาสซึ่งเป็นบริเวณที่ประดิษฐานปูชนียสถานและปูชนียวัตถุคือพระธาตุขามแก่น ภาพหอรบซังและหอกลองเป็นรูปแบบที่มีเฉพาะในภาคอีสาน อยู่ด้วยกันในหอดเดียว ภาพทุ่งประจักษ์เป็นโบราณสถานของศิลปะเขมร ซึ่งภูมิประเทศของภาคอีสานอยู่ใกล้กับขอม ทำให้การเผยแพร่ศิลปะขอมเข้ามาสู่อีสานโดยง่าย นอกจากนี้ภาพกึ่งนามธรรม อาจารย์ไพโรจน์ได้นำสัญลักษณ์ที่สะท้อนวัฒนธรรม คติ ความเชื่อสอดแทรกในภาพจิตรกรรม เช่น พญานาค หมายถึงความอุดมสมบูรณ์ริมฝั่งแม่น้ำโขง ซึ่งมีความเชื่อเรื่องนาค เป็นสัญลักษณ์ที่ผู้คนบริเวณสองฝั่งแม่น้ำโขง

เลื่อมใสศรัทธาบูชา นาค เพราะเชื่อว่านาคเป็นผู้บันดาลให้เกิดธรรมชาติ เกิดความมั่งคั่งและมั่นคง สังคมอีสานแต่ก่อนเปรียบเสมือนสังคมนาค คือผู้บริสุทธิ์ด้วยความมีศีลธรรม พญานาคแทนค่าความเชื่อชาวอีสาน เป็นสัญลักษณ์ของน้ำสื่อถึงความอุดมสมบูรณ์ของแผ่นดินในอดีต ชี้ให้เห็นถึงความมั่งคั่งของอารยธรรม ความเชื่อ ความศรัทธาในจารีตประเพณี ภาพชั้นหมากเบ็ง บ่งบอกถึงความมั่งคั่งในจารีตประเพณีดั้งเดิมของคนอีสานที่มีมาในอดีต แทนความเป็นอารยธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นความอุดมสมบูรณ์ของแผ่นดินอีสานในแถบลุ่มน้ำชี ภูเขา ลำธารของอีสานไหลลงมาเป็นแม่น้ำมูลและแม่น้ำชี แม่น้ำสองสี บ่งบอกถึงการสืบทอดถึงความเป็นดินแดนที่มีศิลปวัฒนธรรมและความเชื่อทางพุทธศาสนา เป็นส่วนประกอบของประเพณี พิธีกรรมที่ยึดถือกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษชาวอีสาน คือ มีฮีตสิบสองคองสิบสี่ เป็นตัวแทนสัญลักษณ์ของความมีวัฒนธรรมที่เจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่อดีต เพราะคนส่วนใหญ่ของประเทศอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาพมอมในลายสักของคนอีสานนั้นมักสักให้อยู่ในกรอบ เรียงกันหลายตัวรอบบริเวณเอวลงไปถึงข่า มอมเป็นสัตว์ที่ปรากฏในรอยสักของคนที่เชื่อว่ามอมเป็นสื่อในการเรียกฝน [1] ภาพลายสักขาลายของชาวอีสานที่เป็นผู้ชาย มีความขลัง อดทน เข้มแข็ง ไม่ยอมพ่ายอย่างง่ายตาย ตั้งมั่นสู้ เป็นการนำเอาสิ่งที่มีซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของชาวอีสานมาแต่เดิมมาสร้างเป็นงานจิตรกรรมสมัยใหม่ เป็นการบูรณาการองค์ประกอบลายสัก โดยอาจารย์ไพโรจน์ออกแบบตัดตอนมาบางส่วน แล้วขยายจินตนาการส่วนตัวเข้าไปจากการสักขาลาย เป็นโยงร่องรอย ลายสัก โดยตัดตอนแยกส่วนมาขยายความคิด สร้างเนื้อหาขึ้นใหม่ [5] ภาพนกทรงสวรรค์ นกหัสดีลิงค์ ชาวอีสานรุ่นเก่ารู้จักนกหัสดีลิงค์ ใช้จัดงานศพเจ้านายผู้ใหญ่ หรือพระเถระผู้ใหญ่ ซึ่งแต่เดิมมักจะจัดงานศพโดยสร้างรูปนกหัสดีลิงค์ มีพิธีบวงสรวงก่อนสร้างรูปนก และภาพวิถีชีวิตของคนอีสาน การดำรงชีพด้วยการจับปลา ภาพชีวิตที่เรียบง่าย สะท้อนความเป็นจริงในสังคมปัจจุบัน จากเนื้อหาของภาพจิตรกรรมของอาจารย์ไพโรจน์ สโมสร

แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ของแผ่นดินอีสานแบ่งบอกถึงความงดงามในพุทธศาสนา จาริตประเพณี วัฒนธรรม และคติ ความเชื่อของคนอีสานที่มีมาแต่อดีต

(2) ด้านรูปแบบ

เป็นการบันทึกภาพสถาปัตยกรรมอีสานพุทธสถาน ภาพสถาปัตยกรรมธรรมชาติกับงานประติมากรรม การบันทึกภาพทิวทัศน์ธรรมชาติและการบันทึกภาพวิถีชีวิตของคนอีสาน ภาพจิตรกรรมสีน้ำ มีการใช้สีแปรระบายสี ทั้งการทับและปล่อยให้แห้ง รูปแบบการสเกตช์บันทึกเป็นภาพร่าง ไม่ได้เอาความละเอียดของภาพ วาดเพียงหยาบๆ เพื่อจับเอาช่วงเวลาหนึ่งอย่างรวดเร็ว ฉับพลัน ในสไตล์อิมเพรสชันนิสม์ [6] ภาพกึ่งนามธรรม รูปแบบการจัดวางแบบสมัยใหม่ในทัศนศิลป์ดูเรียบง่ายแต่ลึกซึ้ง ใช้สัญลักษณ์สื่อความหมายภาพจินตนาการ โดยนำเอาผลงานวิจัย หรือเรื่องที่สนใจ สัญลักษณ์ทางอีสานผสมกับจินตนาการมาสร้างผลงานจิตรกรรม [7]

(3) ด้านเทคนิค

ภาพเหมือนจริงวาดเส้น ใช้ปากกาและพู่กันบนกระดาษ มีระยะใกล้ ใกล้ตามหลัก Perspective [7]

ภาพเหมือนจริงจิตรกรรม ใช้สีน้ำมันบนกระดาษ วาดเป็นลักษณะสีเปียก และระบายทับจนเกิดความแน่นของสี มีมวลของสี ในขณะที่บางส่วนดูเบาบางมีอากาศ เช่น น้ำและท้องฟ้า [6]

ภาพกึ่งนามธรรม ใช้หมึกและสีน้ำมันบนกระดาษ และสีอะคริลิคบนผ้าใบ บางภาพใช้สื่อผสมแบบ Mix Media โดยใช้กระดาษสาที่มีผิวขรุขระกับการเขียนสีอะคริลิคบนผ้าใบ โดยใช้วิธีการใกล้เคียงกับการเขียนสีน้ำคือ ต่จากสีอ่อนไปสีเข้มเน้นระยะใกล้ไกล [7] ด้วยความเข้มของสี ทำให้เกิดมีระยะใกล้ ระยะกลาง และระยะไกล ท่านเขียนสีเข้ม ทั้งรอยพู่กันอย่างลงตัว [8] ใช้เทคนิคถ่ายทอดรูปทรง พื้นที่ของรูปกับพื้นที่ ส่วนประกอบย่อย ผสานองค์รวม ไม่เน้นการแสดงออกภายในของศิลปิน [5] ใช้ลักษณะการเขียนสีน้ำ ต่เบาๆ เขียนจากสีอ่อนไปหาสีเข้ม ใช้ตามหลักทฤษฎีสีและหลักการจัดองค์

ประกอบ [7] การจัดวางองค์ประกอบให้เกิดพื้นที่ว่างเยอะ เปิดพื้นที่กว้างๆ รู้สึกถึงความโล่ง การแสดงของสีสอดคล้องตนจิตแบบ Expression ซึ่งท่านชอบใช้คู่สีสว่างตัดกับน้ำหนักรวมด้ามแดง มีการกำหนดเรื่องราวระบายสีเนื้อหาตามลำดับเรื่อง และปรุงอารมณ์ด้วยน้ำหนักสี เส้น ระบายสีบาง ทับซ้อนเป็นชั้นๆ แฝงอารมณ์ภายในของศิลปิน ปรุงแต่งด้วยวิธีการไล่น้ำหนัก [5]

(4) ด้านคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์

ภาพเหมือนจริงวาดเส้น อาจารย์ไพโรจน์เขียนลายเส้นที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง และมีระยะใกล้ ใกล้ตามหลัก Perspective การลงน้ำหนักของสีหนัก เบา มีการเปรียบเทียบสัดส่วน เช่น ภาพพระธาตุกับช่างที่บูรณะ [7]

ภาพเหมือนจริงจิตรกรรม การวาดภาพทิวทัศน์ที่มีบรรยากาศที่กลมกลืนกันและทำให้เกิดมีระยะใกล้ไกลและความเป็นวัตถุ เช่น หินของโบราณสถานดูหนักแน่น ในขณะที่ต้นไม้และหญ้าดูมีความเคลื่อนไหว มีชีวิตชีวา [6] ภาพที่มีลักษณะของความขัดแย้งกันระหว่างสีในร่มเงากับสีของแสงแดดภายนอกภายในร่มเงาเป็นสีฟ้าหรือสีน้ำเงินตามคติของอิมเพรสชันนิสม์ การใช้รอยพู่กันหยาบๆ ประทับลงไปทำให้เกิดการประสานกันของสีที่ดูมีพลัง

ภาพกึ่งนามธรรม อาจารย์ให้ความสำคัญกับเรื่องราว (องค์ประกอบ) มาก่อนวิธีการ [5] ดูภาพแล้วเกิดความรู้สึกได้รับรสความงามจากการใช้สีและสื่อสัญลักษณ์ความหมาย เพื่อให้ตีความและสอดคล้องกับคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า [7] ความหนาแน่นของสี กำเนิดเนื้อหาที่เป็นสื่อแทนอารยธรรมรูปทรงพิธีกรรมเป็นสื่อแทนอารยธรรม การออกแบบรูปทรงเปิด ความงามเกิดจากการจัดวางรูปทรงและการให้แสงสี ความงามเป็นลักษณะการจัดภาพแบบซ้ายขวาไม่เท่ากัน มีจุดเด่น จุดรอง ความเข้มข้นของ ค่าน้ำหนัก (ที่แฝงอยู่ในสี) ทำให้เกิดความหนาแน่น (อารมณ์) ความงาม ความลึกลับของอารมณ์แฝงตัวอยู่ในสีคราม สีเขียวมรกต (เทอคอยส์) สีสด ซึ่งทำให้มองดูเป็น “สีรงค์” ความเข้มข้นของค่าน้ำหนัก (ที่แฝงอยู่ในสี) ทำให้เกิดความหนาแน่น (อารมณ์)

สร้างเนื้อหา โครงสร้างเด่นของลวดลายอีสานถูกสร้างขึ้นใหม่จากความรู้ลึกภายในวิธีแสดงออกของลวดลายร่วมสมัย เป็นสีแสดงอัตลักษณ์อีสาน เชื่อมความรู้สึกขององค์รวมสีเขียวอมครามจากจิตรกรรมฝาผนัง นำมาสร้างความหมายอารมณ์ คือ สร้างรูปเทคนิควิธีการ [5]

ความกลมกลืนในเรื่องรูปแบบและการจัดวางตลอดจนการใช้โครงสร้างที่อาจารย์นำมาใช้ในงานชิ้นนี้ได้เป็นอย่างดี สุนทรียศาสตร์ไม่มีขอบเขตหรือเส้นกั้นใดๆ ขึ้นอยู่กับพรตนะและความเชื่อ ความรู้สึกนึกคิดของแต่ละคน

ผลงานภาพจิตรกรรมของอาจารย์ไพโรจน์ สโมสรล้วนสะท้อนความเป็นอีสาน ภาพเหมือนจริงวาดเส้นและจิตรกรรมสีน้ำ อาจารย์เขียนภาพสถาปัตยกรรมอีสาน พุทธสถาน สถาปัตยกรรมธรรมชาติ ภาพทิวทัศน์ธรรมชาติและภาพวิถีชีวิตของคนอีสาน เช่น ภาพพระธาตุขามแก่น ภาพลิม (โบสถ์) อีสาน ซึ่งมีรูปแบบเฉพาะในภาคอีสาน ภาพต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นการบันทึกภาพประวัติศาสตร์ในช่วงเวลานั้น ภาพกึ่งนามธรรม อาจารย์ใช้สัญลักษณ์สื่อความหมาย ภาพจินตนาการ สะท้อนความอุดมสมบูรณ์ของแผ่นดินอีสาน หลักของพระพุทธศาสนา วัฏจักรของชีวิต ประเพณี พิธีกรรมที่ยึดถือกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เช่น พญานาคแทนความเชื่อชาวอีสาน เป็นสื่อสัญลักษณ์ของน้ำ สื่อถึงความอุดมสมบูรณ์ของแผ่นดินในอดีต ชี้ให้เห็นถึงความงดงามของอารยธรรม ความเชื่อ ความศรัทธาในจารีตประเพณี บายศรีหรือขันหมากเบ็ง เป็นส่วนประกอบของประเพณี พิธีกรรมที่ยึดถือกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษของชาวอีสาน คือมีฮีตสิบสองคองสิบสี่ เป็นตัวแทนสัญลักษณ์ของความงดงามในจารีตประเพณี วัฒนธรรมที่เจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตัวมอมหรือสิงห์ นกควน คือลายสัก เป็นการสักขาลายของผู้ชายในภาคอีสาน ซึ่งในอดีตมีความเชื่อในเรื่องของผู้มีมานะอดทน เข้มแข็ง (ภาพที่ 8 9 10)

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิเคราะห์ประวัติและผลงานจิตรกรรมที่สะท้อนความเป็นอีสานของอาจารย์ไพโรจน์ สโมสร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติและผลงานของอาจารย์ไพโรจน์ สโมสร อาจารย์ไพโรจน์เกิดที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้รับการปลูกฝังและซึมซับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมมาตั้งแต่เด็ก คุณพ่อเป็นครูช่างถม อาจารย์เป็นลูกศิษย์รุ่นสุดท้ายของศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี เป็นคนต่างถิ่นที่ย้ายมาอยู่ในอีสาน ทำงานที่มหาวิทยาลัยขอนแก่นตั้งแต่ พ.ศ. 2513 สอนตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับอุดมศึกษา อาจารย์สนุกกับการลงพื้นที่ในภาคอีสาน เดินทางไปยังสถานที่ต่างๆ เพื่อชมสถาปัตยกรรม วัด ลิม จิตรกรรมฝาผนัง วิถีชีวิต ประเพณี ศิลปหัตถกรรม อาจารย์เก็บข้อมูลที่สนใจด้วยการพูดคุย สัมภาษณ์ และบันทึกเรื่องราวต่างๆ ผ่านสมุดบันทึก ภาพจิตรกรรม ภาพถ่าย บทความ อาจารย์เป็นนักวิชาการ ผู้มีความรู้เรื่องศิลปวัฒนธรรมอีสาน นักวิจารณ์ศิลปะ นักวิจัย นักอนุรักษ์ เป็นครูศิลปะ สร้างสรรค์ผลงานศิลปะ เข้าหาความงามในพื้นที่ดินอีสานที่ไม่เคยเห็นมาก่อนในถิ่นเกิด

อาจารย์ไพโรจน์ สโมสร กล่าวว่า “ผมมิได้เป็นคนอีสาน แต่มาหาเลี้ยงชีพในถิ่นนี้ แม้จะไม่ใช่สายนักแต่ก็เป็นสุข ประกอบกับความสนใจในงานช่าง ศิลปะประเพณีพื้นถิ่น แน่นนอนเป็นที่สุดในเบื้องแรกจะติดขัด เรื่องของภาษา แต่ภาษาก็ใช้ว่าจะเป็นปัญหาหลักที่ จะทะลุทะลวงเข้าสู่แก่นแท้ความเป็นพื้นถิ่นไม่ได้ ชุมทรัพย์ที่สำคัญ ได้มาจากการเข้าวัด เขตพุทธสถาน ศูนย์รวมของความรู้ความเจริญ เทียบไปในงานบุญประเพณี ที่สะท้อนถึง คติความเชื่อ เป็นพฤติกรรมของคนพื้นถิ่นได้ชัดเจน ชมทัศนียภาพ ที่ต่างไปจากบ้านเกิด ที่มีแต่ฟ้า ทะเลกว้าง และหาดทรายขาว เข้าหาผู้คนผู้มีใจเมตตาต่อแขกแปลกหน้า คนอีสานพร้อมเสมอที่จะตอบคำถาม นั้นยังไม่รวมถึงการสอบถามข้อมูลจากเอกสาร สิ่งพิมพ์ สาระสำคัญในส่วนที่บันทึกเป็นหลักฐาน ที่ว่าด้วยการช่างฝีมือ

ศิลปกรรม อันเป็นพฤติกรรมการแสดงออก ของมนุษย์ ในส่วนที่ตีความ แม้ว่าจะมีก็เป็นเพียงส่วนน้อย ด้วย เหตุนี้เอกสารอ้างอิง พจนานุกรม ที่ใช้ในการตรวจสอบ เวลาติดขัดหรือจนมุมต่อสิ่งที่ขวางหน้านั้นก็คือ พ่อใหญ่แม่ใหญ่ผู้ผ่านประสบการณ์ชีวิตแต่อดีตมา ยาวนาน” [9]

อาจสรุปได้ว่าผลงานของอาจารย์ไพโรจน์ สโมสรมี 2 ลักษณะคือ 1) ผลงานลักษณะเหมือนจริง เป็นการสะท้อนแบบตรงไปตรงมา จากการเดินทาง 2) ผลงานกึ่งนามธรรม ซึ่งอาจารย์ได้นำความคิด จินตนาการ มาสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมแบบกึ่งนามธรรมซึ่งจะต้องตีความ จากภาพจิตรกรรม มีสัญลักษณ์สะท้อนความเป็นอีสานอย่างชัดเจน

อาจารย์ไพโรจน์ สโมสร กล่าวไว้ในหนังสือสัจจนิพนธ์การเส้นซ่อน อ่อนซ่อนสิ SENTIMENTAL นิทรรศการแสดงเดี่ยวของท่านว่า “รูปเขียนของผมโดยส่วนรวมเป็นภาพทิวทัศน์ ประจันหน้ากับสภาพบรรยากาศอันแท้จริงของธรรมชาติ ยามที่ปลายฟ้าเปิดขณะพระอาทิตย์กำลังจะลาลับ ไกลโพ้นระนาบ...เขี้ยวมรกตแวววับอันกว้างไกลของทุ่งนา หลังการปักดำ ปรากฏให้เห็นไม่กี่อึดใจ เกาหมื่นยักษ์เคลื่อนตัวคลุมภาพอันมหัศจรรย์กลายเป็นผืนภาพสีคล้ำ เหลือแต่ภาพแห่งความทรงจำในอารมณ์ความรู้สึก นั้นสิ่งก่อสร้างปูนนียสถานโบราณ สะท้อนให้เห็นคุณค่าประวัติความเป็นมา ยากที่จะลืมเลือน...ผมรักที่จะอยู่ไต้ร่มไม้ใกล้สายน้ำหรือภูผาที่ห่มคลุม พุ่มพฤกษ์หลากสีสน สถานที่สร้างใจให้เกิดสมาธิพร้อมในการสร้างสรรค์งานศิลปะ ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกจากสภาพบรรยากาศ ทิวทัศน์ในช่วงเวลาที่ต่างกัน วาดเส้นเป็นสื่อสร้างความหมายสำคัญเบื้องต้นในงานทัศนศิลป์ ผมใช้พู่กัน หมึกดำ ถ่านเครยongเป็นเครื่องมือหลักในการสร้างภาพ ให้สุนทรียรสทางความงามที่แตกต่าง พยายามแตกค่าของหมึกดำให้เกิดความอ่อนแก่หลายระดับ เช่นเดียวกับเสียงของดนตรีเพียงชิ้นใดชิ้นหนึ่ง เป็นการบรรเลงเดี่ยวพร้อมกับจังหวะของการจัดวางภาพที่ต่างกันแม้ว่าจะอยู่ ณ สถานที่เดียวกัน” [10]

การศึกษาผลงานจิตรกรรมของอาจารย์ไพโรจน์ สโมสรที่สะท้อนความเป็นอีสาน โดยใช้ทฤษฎีสัญญะวิทยา (Semiology) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ให้อธิบายเกี่ยวกับคำว่า “สัญลักษณ์” ซึ่งสัญลักษณ์ (Sign) หมายถึง สิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้ความหมาย (Meaning) แทนของจริง ตัวจริง (Object) ในตัวบท (Text) และในบริบท (Context) และทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์ (Symbolic Interactionism Theory) ทฤษฎีนี้เน้นการกระทำระหว่างกันของบุคคลในสังคม เนื่องจากสัญลักษณ์ความสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคลในสังคมนั้นอยู่ที่การมีและการใช้ความหมายร่วมกัน (Shared Meaning) [11]

ผลงานจิตรกรรมของอาจารย์ไพโรจน์ สโมสร สะท้อนสัญลักษณ์แห่งความเป็นอีสานจากภาพเหมือนจริงวาดเส้นและจิตรกรรมสีน้ำ อาจารย์เขียนภาพสถาปัตยกรรมอีสาน พุทธสถาน สถาปัตยกรรมธรรมชาติ ภาพทิวทัศน์ธรรมชาติและภาพวิถีชีวิตของคนอีสาน ส่วนภาพกึ่งนามธรรม อาจารย์ใช้สัญลักษณ์สื่อความหมาย ภาพจินตนาการ สะท้อนความอุดมสมบูรณ์ของแผ่นดินอีสาน หลักของพระพุทธศาสนา วิถีจักรชีวิต ประเพณี และพิธีกรรมที่ยึดถือกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ

สัญลักษณ์ที่สะท้อนความเป็นอีสานจากผลงานภาพจิตรกรรมของอาจารย์ไพโรจน์ สโมสร จำนวน 15 ภาพ จำแนกได้เป็น 5 ประเภท ได้แก่

- 1) สถาปัตยกรรม เช่น ภาพพระธาตุขามแก่น ธาตุ สิม (โบสถ์) อีสาน หอระฆังและหอกลอง กู่ประภาชัย
- 2) คติ ความเชื่อ เช่น พญานาค บายศรีหรือขันหมากเบ็ง ตัวมอมหรือสิงห์ นกควน
- 3) ธรรมชาติ เช่น ภูผาเทิบ เขื่อนน้ำพอง
- 4) เครื่องมือ เครื่องใช้ เช่น เครื่องมือจับปลา
- 5) วิถีชีวิตของคนอีสาน เช่น ภาพชีวิตประจำวัน การดำรงชีพ

อาจารย์จรรยา บุญสวน กล่าวว่า “ไพโรจน์ Drawing เก่ง Compost ดี เอาที่ความรู้สึกมาทำ โดยนิสัยของไพโรจน์เอาวิชาการเข้ามาใส่ในรูปเขียน

ภาพ Drawing ของไฟโรจน์ สโมสร เป็นภาพที่เน้น Realistic ความเหมือนเป็นฝ่ายนำ เน้นความเป็นจริง ความถูกต้อง ถ้าคนเขียน Drawing มีทักษะมีความชำนาญ จะแสดงออกซึ่งอารมณ์ของตัวคนเขียนได้ งาน Drawing ของไฟโรจน์ มีทักษะสูง แม่น จังหวะดี เวลาที่ Drawing ก็จะเป็นธรรมชาติ คือตากับมือสัมพันธ์กัน การจัดวางองค์ประกอบ (Compost) เก่ง ชัดเจน ให้น้ำหนักดี ทำให้มีทั้งเป็นเรื่องบันทึกเป็นประวัติศาสตร์ได้ และยังบันทึกอารมณ์ของคนวาดได้ มีเนื้อหาที่เป็น Work of Art ด้วย โดยอาศัย Realistic ไฟโรจน์เป็นนักอ่านหนังสือ เป็นนักวิชาการโดยนิสัย โดยธรรมชาติ ไฟโรจน์ซึมซับวัฒนธรรมอีสานอย่างกับไม่ใช่คนใต้ ศิลปินรุ่นใหม่ ๆ ศึกษาผิวเผิน ไฟโรจน์ไม่ผิวเผิน แคสสิก ต้องถ่มกรองเขียนเอง ไฟโรจน์ศึกษาในเชิงลึก เข้าไปในเลือด เพราะฉะนั้นหลังจากที่เชี่ยวชาญเรื่องวิชาการแล้ว พอจะมาผลิตงานที่อาศัยวิชาการก็มาเป็นงานศิลปะที่กำลังดี กำลังไปได้เห็นได้ชัดว่ายังอิงวิชาการเป็นงานศิลปะที่สมบูรณ์แล้ว” [12]

อาจารย์ถวัลย์ ดัชนี กล่าวว่า “บรรดางานศิลปะ ที่ตลอดชีวิตของ ไฟโรจน์ สโมสร ได้รังสรรค์สร้างขึ้น วาดเส้น เป็นลมหายใจของเขา ที่ทรงพลัง เด็ดขาด โดดเดี่ยว ละเมียด กล้าแข็ง และแผ่เร้นไป ด้วยการตัดสินใจ เฉียบพลัน คมกล้า มีลักษณะเฉพาะตัว และท่วงท่าที่ องค์กรอาจ สง่างาม ...ไฟโรจน์ วาดเส้นหลายร้อยหมื่นโยชน์ ดุจเดียวกับ ดักแด่ทอยไหม พันร้อยรอบรั้ว เป็นเส้นไหม ผีเสื้อออกจากกรังไหมไปแล้ว วันนี้ พี่น้อง พ้องเพื่อน คนรักศรัทธาในศิลปะ และแรงอาลัยในฝีมือ กับความแน่น เป็นเอตะทัคคะของศิลปินครูช่าง ปราชญ์เมธี ผู้หว่านกล้าคนศิลปะร่วมแรงใจกัน คลี่ผ้าไหมจากวันดินมาเป็นเกสรดวงตาแก่ผู้รักศิลปะ [13]

อาจารย์ไฟโรจน์ สโมสรเดินทางไปยังถิ่นฐานเกิดในเขตจังหวัดทางภูมิภาคอีสาน ทำให้มองเห็นภาพทะเลปูโปร่งของวัฒนธรรมที่จารึกไว้ตั้งแต่อดีต การค้นคว้าวิจัยในรูปลายสักของคนในพื้นที่ และนำมาสู่การสร้างสรรคงานจิตรกรรมในบริบทของ

วัฒนธรรมอีสานในอดีต ชวนเจื่อนำให้คนปัจจุบันได้ถอดรหัสความหมายของรูปแบบที่ปรากฏเป็นรูปธรรมในงานจิตรกรรมในบริบทของวัฒนธรรมอีสาน (Isan Culture Context) [14] (ภาพที่ 11)

ภาพจิตรกรรมของอาจารย์ไฟโรจน์ มีความเป็นสุนทรียศาสตร์ มีความสวยงาม รู้ได้ด้วยผัสสะสุนทรียธาตุ (Aesthetics Elements) มีอยู่ 3 อย่าง คือ ความงาม (Beauty) ความแปลกหูแปลกตา (Picturesqueness) และความน่าทึ่ง (Sublimity) ภาพผลงานของอาจารย์ล้วนมีคุณค่า นอกจากความงามของภาพแล้ว ยังสะท้อนถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมอีสาน เป็นการบันทึกภาพประวัติศาสตร์ นอกจากนี้ยังได้แฝงไว้ซึ่งแนวคิด จินตนาการ สัญลักษณ์ต่างๆ ที่สะท้อนความเป็นอีสานให้ผู้ชมภาพได้คิด ตีความ และศึกษาเทคนิค วิธีการจากผลงานของท่าน ซึ่งแต่ละภาพล้วนชวนปริศนาธรรมให้คนได้คิด ผลงานของอาจารย์เป็นที่ประจักษ์ในความเป็นตัวตนของอาจารย์ไฟโรจน์ สโมสร ที่เคยพราสอนศิษย์เสมอว่า “หากมองย้อนอดีตหาวิธีสัมพันธ์กับปัจจุบัน การก้าวไปสู่อนาคตนั้น ย่อมเป็นเส้นทางที่จะก้าวเดินไปไกลด้วยความงดงาม”

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยได้คัดเลือกภาพเพื่อวิเคราะห์เพียง 15 ภาพ หากมีการรวบรวมภาพจิตรกรรม และวิเคราะห์ตีความ ถอดสัญลักษณ์ และนำไปเผยแพร่ จะเป็นประโยชน์ในการศึกษาเทคนิค วิธีการจากผลงานของอาจารย์ ซึ่งถือเป็นผลงานชั้นครู ล้วนมีคุณค่าที่จะศึกษา และเป็นประโยชน์ต่อแวดวงศิลปะต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ขออุทิศให้ อาจารย์ไฟโรจน์ สโมสร ผู้มีความรักและความหวงแหนศิลปวัฒนธรรมอีสาน

เอกสารอ้างอิง

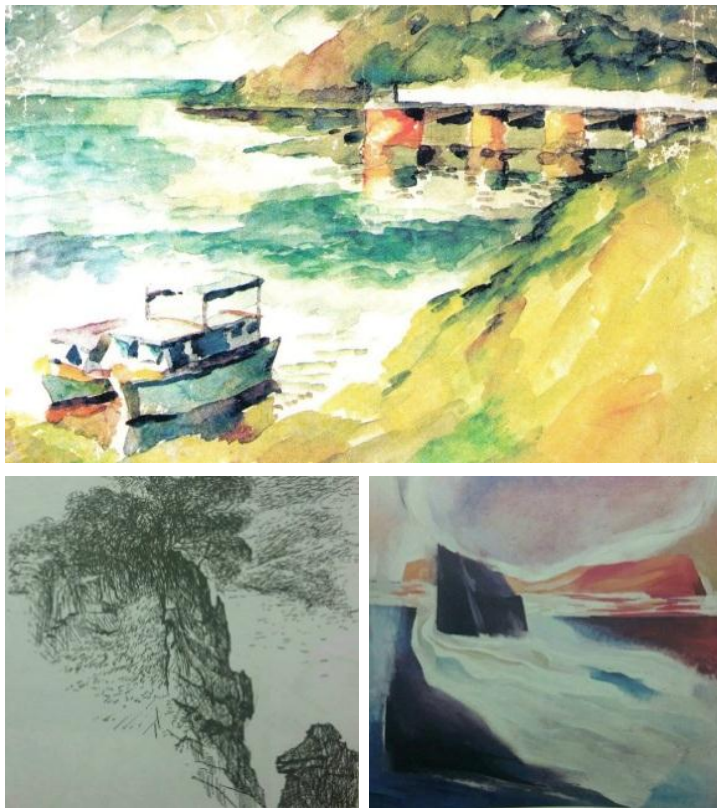
1. Yanpisit K. The Lead Curator : Shining Light. Memorial Art Exhibition Catalogue for Pairoj Samosorn Shining Light. Khon Kaen. 2012. Thai.
2. Paikaped Y. Painting East (Prehistoric to contemporary.). Khon Kaen: Siriphan. 2012. Thai.
3. Declaration fame. Culture and Contemporary Khon Kaen University. Khon Kaen. 2002; 2(Special Edition): 2. Thai.
4. Sukhothai Thammathirat University. Civilizations. Documentation of teaching subjects studied Thailand THAI STUDIES. Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat University. 1982. Thai.
5. Tukpoe C. [Interview]. Teachers of Special Expertise. Faculty of Fine Arts. Ubonratchathani Vocational College.; 12 February 2015.
6. Supanimit P. [Interview]. External Expert. Faculty of Painting, Sculpture and Graphic Arts. Silpakorn University; 19 March 2015.
7. Silsat K. [Interview]. Chairman of the Fine and Applied Arts Program in Visual Arts. Faculty of Fine and Applied Arts Khon Kaen University; 19 February 2015.
8. Sengking P. [Interview]. Head of Ban Chang Community. Arsom Silp Institute of The Arts; 18 March 2015.
9. samosorn P. Asian Art. Retirement Agenda: Ajan Pairoj Samosorn. Khon Kaen: Faculty of Fine and Applied Arts Khon Kaen University. 1999. Thai.
10. Samosorn P. Concept. Declaration fame. Culture and Contemporary Khon Kaen University. Khon Kaen. 2002; 2(special): 11. Thai.
11. Kaewthep K. Media Analysis Concepts and Techniques. Bangkok: Edison Press Product. 2004. Thai.
12. Boonsuan C. [Interview]. Independent Artists. Mueang Nga, Muang District, Lamphun.; 20 October 2014.
13. Duchanee T. The Art of Drawing Exhibition of Artworks Depicting Pairoj Samosorn. Bangkok: Plan Printing. 2009. Thai.
14. Silsat K. Shining Light. Arts Exhibition Memorial Art Pairoj Samosorn. Khon Kaen: 2009. Thai.

ภาพที่ 1 อาจารย์ไพโรจน์ สโมสร (ซ้าย) ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี และ อาจารย์ถวัลย์ ดัชนี (ขวา)

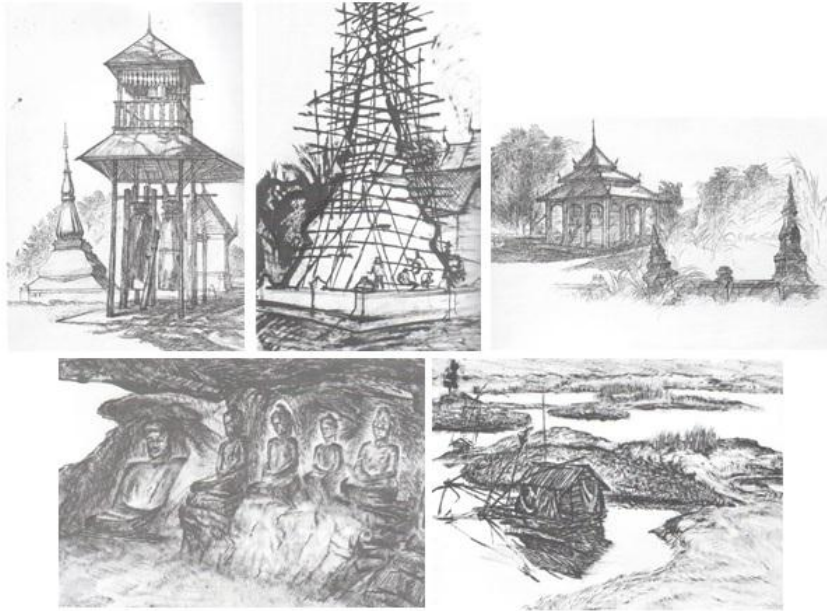
ภาพที่ 2 ภาพผลงานอาจารย์ไพโรจน์ สโมสร ยุคที่ 1 พ.ศ.2501 - 2513

ภาพที่ 3 ภาพผลงานอาจารย์ไพโรจน์ สโมสร ยุคที่ 2 พ.ศ.2513 - 2542

ภาพที่ 4 ภาพผลงานอาจารย์ไพโรจน์ สโมสร ยุคที่ 3 พ.ศ.2542 - 2551

ภาพที่ 5 ผลงานภาพวาดเส้น จำนวน 5 ผลงาน

ภาพที่ 6 ผลงานภาพจิตรกรรม จำนวน 5 ผลงาน

ภาพที่ 7 ผลงานภาพกึ่งนามธรรม จำนวน 5 ผลงาน

ภาพที่ 8 ภาพบายศรีหรือขันหมากเบ็ง

ภาพที่ 9 ภาพพญานาค

ภาพที่ 10 ภาพมอม สิงห์ นกทรงสวรรค์ นกหัสดีลิง

ภาพที่ 11 ภาพการสร้างสรรค์ผลงานของอาจารย์ไพโรจน์ สโมสร จากการสักขาลาย

**แบบฟอร์มการส่งต้นฉบับบทความวิจัย เพื่อพิจารณาตีพิมพ์
ในวารสารวิจัย มข. (ฉบับบัณฑิตศึกษา)**

เลขที่.....

1. ข้าพเจ้า นาย/นาง/นางสาว
2. ตำแหน่งทางวิชาการ (ถ้ามี)
3. สถานภาพผู้เขียน ☐ นักวิชาการ ☐ นักวิจัย ☐ บุคคลทั่วไป
 สถานที่ทำงาน.....
☐ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา รหัสนักศึกษาสาขาวิชา.....
 คณะ.....มหาวิทยาลัย.....
4. ประเภทของบทความวิจัย ☐ บทความวิชาการ ☐ บทความปริทัศน์ ☐ บทความวิจารณ์หนังสือ
☐ บทความวิจัยที่เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์/การศึกษาอิสระ ☐ อื่นๆ
5. บทความวิจัยจัดอยู่ในสาขา ☐ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ☐ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
 เรื่อง

6. ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้สะดวก เลขที่ถนน แขวง/ตำบล
 เขต/อำเภอ จังหวัดรหัสไปรษณีย์..... โทรศัพท์(บ้าน/หน่วยงาน)
 โทรศัพท์ (มือถือ) โทรสาร E-mail :

หมายเหตุ: ได้แนบบทตรวจสอบโปรแกรมค้นหาความซ้ำซ้อนของเนื้อหาบทความวิจัย (Plagiarism) (Turnitin Program and etc.). มาพร้อมนี้
 *** ข้าพเจ้าขอรับรองว่าบทความนี้เป็นผลงานของข้าพเจ้าที่เป็นข้อเท็จจริง โดยบทความนี้ไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใด มาก่อน และไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารอื่น ข้าพเจ้าจะไม่นำส่งไปเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารอื่น ภายใน 60 วัน นับจากวันที่ข้าพเจ้าได้ส่งบทความนี้ ***

1.ผู้พิมพ์บทความ (.....) วันที่/...../.....	2.เจ้าหน้าที่รับเรื่อง (.....) วันที่/...../.....
3. เรียน บรรณาธิการ เพื่อโปรดพิจารณา (นางพาณีภักดิ์ พระชัย) วันที่/...../.....	
4. เรียน (กองบรรณาธิการ) เพื่อโปรดพิจารณาบทความวิจัย และสรรหาผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจอ่านและพิจารณาบทความวิจัยดังกล่าว (บรรณาธิการ) วันที่/...../.....	
5. เสนอผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1 (กองบรรณาธิการ) วันที่/...../.....	6. เสนอผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2 (กองบรรณาธิการ) วันที่/...../.....

(สำหรับผู้พิมพ์บทความ)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้รับบทความวิจัย ของ นาย/นาง/นางสาว
 เพื่อพิจารณาตีพิมพ์ใน วารสารวิจัย มข. (ฉบับบัณฑิตศึกษา) เรียบร้อยแล้ว และจะแจ้งผลการพิจารณาให้ทราบ ตามที่อยู่และเบอร์
 โทรศัพท์ที่ให้ไว้ข้างต้น หากมีข้อสงสัยโปรดติดต่อ คุณพาณีภักดิ์ พระชัย โทร. 0-4320-2420 ต่อ 42421 หรือ 42421

หมายเหตุ: ไม่มีค่าใช้จ่าย ในการดำเนินการส่งต้นฉบับเพื่อขอลงตีพิมพ์

(.....)
 วันที่/...../.....

อีก

KKU Research Journal (Graduate Studies) Submission Form

No.....

1. Name (Mr./ Mrs./ Miss)
 2. Academic Title (if any)
 3. Author status ☐ Academician ☐ Researcher ☐ Individual
 Name of organization
☐ Graduate student Student ID.
 Program in.....
 Faculty.....University.....
 4. Type of article ☐ Academic article ☐ Review article ☐ Book Review
☐ Research article (a part of thesis/independent study) ☐ etc.
 5. Field of article ☐ Science and Technology ☐ Humanities and Social Sciences
 Title
 6. Contact Address
 Province/City Postcode Tel
 Mobile Phone no. Fax. E-mail :
- I hereby enclose a report of plagiarism detection software (Turnitin Program and etc.).

***** I hereby declare that this research article is my original work. It was never published or being submitted to any other journal, nor will it submitted to any journal within 60 days after submission to this journal *****

1.Student (.....) Date/...../.....	2.Officer (.....) Date/...../.....
3. To Editor Hereby request for your consideration (Ms. Panipak Prachai) Date/...../.....	
4. To (Editorial Board) Please review the research article in attachment and propose any readers for consideration (Editor) Date/...../.....	
5. Peer Review 1 (Editorial Board) Date/...../.....	6. Peer Review 2 (Editorial Board) Date/...../.....

(For Student)

Graduate School, Khon Kaen University, has received the research article of Mr./Mrs./Miss to publish in KKU Research Journal (Graduate Studies). Graduate School will inform the result via mentioned address and phone number. If there are any inquiries, please contact Ms. Panipak Prachai (Tel. 0-4320-2420 ext. 42421 or 42421). **Note:** To submit the manuscript, there is no expense for the publication.

.....
(.....)
Date/...../.....

Cut

วารสารวิจัย มข. (ฉบับบัณฑิตศึกษา)

สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

จัดเตรียมบทความให้อยู่ในรูปของบทความวิจัย (Research Article) และผลงานวิชาการต่าง ๆ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

การเตรียมต้นฉบับ

1. เรื่องที่จะส่งเพื่อขอลงพิมพ์ต้องเป็นผลงานวิจัยในลักษณะบทความวิชาการ บทความปริทัศน์ และบทวิจารณ์หนังสือ ในสาขาวิชาสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ บริหารธุรกิจและการจัดการ ครุศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ และจิตวิทยา ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารใด วารสารหนึ่งมาก่อน และไม่อยู่ระหว่างเสนอขอลงตีพิมพ์ในวารสารอื่น เขียนเป็นภาษาไทย หรือภาษาอังกฤษก็ได้
2. บทความต้องมีส่วนประกอบ ดังนี้
 - 2.1 ชื่อเรื่อง (Title) ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ
 - 2.2 ชื่อผู้เขียนทุกคน (Authors) (ระบุเฉพาะชื่อและนามสกุลโดยไม่ต้องมีคำนำหน้าชื่อ ยกเว้นอาจารย์ที่ปรึกษาคุณวุฒิปริญญาเอก มี ดร./Dr. นำหน้าได้) ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ และ Email ของ Correspondent author
 - 2.3 บทคัดย่อ (Abstract) ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ความยาวรวมกันไม่เกิน 1 หน้ากระดาษ A4
 - 2.4 คำสำคัญ (Key Words) ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ อย่างละไม่เกิน 3 คำ
 - 2.5 รายละเอียดเกี่ยวกับผู้เขียน (Author Affiliation) และอาจารย์ที่ปรึกษา (ที่ร่วมเขียน) ระบุรายละเอียดเกี่ยวกับผู้เขียนแต่ละคนไว้ในเชิงอรรถ (Footnote) โดยใช้สัญลักษณ์ * อ้างอิงตามลำดับในส่วนของเชิงอรรถ สำหรับนักศึกษาให้ระบุชื่อหลักสูตรและสาขาวิชาที่กำลังศึกษา/สำเร็จการศึกษา ส่วนอาจารย์ที่ปรึกษา (ที่ร่วมเขียน) ให้ระบุตำแหน่งทางวิชาการ คุณวุฒิ (ถ้าต้องการระบุ) และสถานที่ทำงาน
 - 2.6 เนื้อเรื่องบทความ สำหรับบทความวิจัย ประกอบด้วยหัวข้อตามลำดับ คือ
 - บทนำ (Introduction) (ครอบคลุมความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง)
 - วัสดุ/วิธีการวิจัย (Materials/methods)
 - ผลการวิจัย (Results)
 - สรุป (Conclusion)
 - อภิปรายผล (Discussion)
 - กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี) (Acknowledgement) (If any)
 - เอกสารอ้างอิง (References)
3. บทความต้นฉบับความยาวไม่เกิน 12 หน้ากระดาษ ขนาด A4 การตั้งค่านักกระดาษ บนและซ้าย กำหนด 1.2 นิ้ว ล่างและขวา กำหนด 1 นิ้ว พิมพ์หน้าเดียว เว้นระยะ 1 บรรทัด จัดพิมพ์แบบ 1 คอลัมน์ ใช้ชนิดตัวพิมพ์แบบ Angsana New ขนาด 14 พอยต์ และ Times New Roman ขนาด 10 พอยต์ สำหรับบทความที่เขียนเป็นภาษาอังกฤษ ทั้งบทความที่เขียนเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จัดพิมพ์ลงบนกระดาษ จำนวน 2 ชุด พร้อมแผ่นบันทึกข้อมูล หรือสมัครผ่านระบบออนไลน์ของวารสาร
4. ตารางและภาพประกอบ (Tables and Illustrations) ให้แยกไว้ที่ตอนท้ายของบทความ (หลังเอกสารอ้างอิง) โดยตารางและภาพประกอบต้องมีความคมชัด จัดเรียงตามลำดับหรือหมายเลขที่อ้างถึงในบทความ โดยวิธีเขียนควรระบุชื่อตารางไว้เหนือตารางแต่ละตาราง และระบุชื่อหรือคำอธิบายภาพแต่ละภาพไว้ใต้ภาพนั้น ๆ

การอ้างอิงเอกสาร (References)

เอกสารอ้างอิง ให้ใช้ระบบ Vancouver Style และต้องเป็นภาษาอังกฤษเท่านั้น ในกรณีที่ภาษาไทย ให้แปลเป็นภาษาอังกฤษและต่อท้ายด้วย Thai (ดูตัวอย่างใน web site ของวารสาร <http://journal.gs.kku.ac.th/>)

- จำนวนการอ้างอิงในเนื้อเรื่องบทความต้องเท่ากับในส่วนของเอกสารอ้างอิงท้ายบทความ
- ให้ใส่ชื่อผู้เขียนทุกคนถ้ามากกว่า 6 คน ให้ใส่ชื่อ 6 คนแรกตามด้วย และคณะ หรือ *et al.*

1. การอ้างอิงในเนื้อเรื่อง ใส่หมายเลขเรียงตามลำดับเลขที่มีการอ้างถึงในบทความ และหมายเลขที่อ้างถึงในบทความนั้น จะต้องตรงกับหมายเลขที่มีการกำกับไว้ในส่วนเอกสารอ้างอิงด้วย โดยเรียงลำดับจากหมายเลข 1 ไปจนถึงเลขที่สุดท้าย ให้เขียนหมายเลขอยู่ในวงเล็บ [] ต่อท้ายข้อความที่นำมาอ้างอิงในบทความ ดังตัวอย่าง

- ...การสื่อสาร และการทำงานบริการ สอดคล้องกับงานวิจัยของชัยณรงค์ [1] ...
- ...พฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่น [2]...

2. การอ้างอิงท้ายเรื่อง
อ้างหนังสือ

1. Murray PR, Rosenthal KS, Kobayashi GS, Pfaffler MA. Medical microbiology. 4th ed. St. Louis: Mosby; 2002.
อ้างบทความในวารสาร
2. Patta T, Nuchanat M. The relationship between emotional quotients and sexual behavior among adolescent in Bangkok. Thai Mental Health J. 2007; 15(1): 22. Thai.

การส่งต้นฉบับ

สำหรับผู้สนใจสามารถสมัครผ่านระบบออนไลน์ทาง <http://journal.gs.kku.ac.th/> หรือส่งบทความต้นฉบับด้วยตนเองที่ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น ชั้น 3 อาคารพิมล กลกิจ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.ขอนแก่น 40002 ณ จุด One Stop Service หรือทางไปรษณีย์ตามที่อยู่ และทาง Email: ppanip@kku.ac.th **หมายเหตุ :** ไม่มีค่าใช้จ่าย ในการดำเนินการส่งต้นฉบับเพื่อขอลงตีพิมพ์

